

ÖDEMARK

För den, som likt undertecknad bor mitt uppe i skogen och knappast behöver förflytta sig utom gårdens hank och stör för att få visionen av orörd natur, innebär ordet ödemark något betydligt mera än blott och bart frånvaron av människoboningar, vägar och andra tecken på kulturens intrång. Det finns emellertid ännu i norra delarna av Västmanland mot upplandsgränsen områden, som även den mest fordrande skogsströvare måste erkänna fullt värdiga detta epitet. Områden som på grund av sin svåråtkomlighet ännu fått stå orörda av yxa och såg och där skogen i århundraden fått sköta sig själv. Det är till ett dylikt urskogsområde jag här dristar mig att föra läsaren i förhoppning att därigenom söka väcka och stärka känslan av förståelse och aktning för ett stycke svensk natur, som i allt hastigare takt hotas av förintelse.

Tillsammans med ett par likasinnade kamrater skedde starten för färden upp till ifrågavarande område en kväll i mitten av maj. Vi färdades per bil så långt sig göra lät, och därefter följde en drygt halvannan timmes marsch längs rågångar och obanade stigar, tills vi vid tretiden i gryningsljuset stodo vid målet för vår färd — urskogen där slagugglan bor bland döda och ihåliga jättestammar.

Vår ciceron på färden var en ung man från trakten, som — vilket numera icke är någon sällsynthet — fattat stort intresse för ornitologiska spörsmål och förvärvat en icke föraktlig kunskap på området. Skogarna, i vilka vi nu rörde oss, kände han i detalj och kunde lotsa oss fram genom den stundtals besvärliga terrängen på bekvämast möjliga sätt.

Under marschen upp till det lockande området rädde vårnattens mil-

da halvdunkel under en mulen himmel, som under några kortare stunder lät ett stilla regn falla. Ett par morkullor hördes sträcka över sankmarkerna, och rödvingetrasten lät stundom höra sig, i övrigt störde inga ljud tystnaden under nattvandringen genom den sovande skogen.

Så äntligen stodo vi vid målet för vår färd, urskogen där tiden tycks stå stilla och där århundradenas my-

timme var allt tyst och stilla, men så hördes plötsligt ett dovt, hundskallliknande huu, som upprepades tre eller fyra gånger med lika många minuters mellanrum. Det var hannen, som meddelade sig med honan i boet, och hon svarade med ett snarkande läte "chäwäck". Strax efter sista ropet kom hannen ljudlöst svepande fram på halv trädhöjd och slog till på baksidan av bostammen. Tydli-

Slagugglan i torrloppen.

Foto O. K.

stik ruvade bland döda och döende jätteträd, vars vindvridna och ihåliga stammar osökt föra tanken på John Bauers trollskogar. Var skulle slagugglan, denna sällsynta och hemlighetsfulla fågel, hålla till om icke inom ett område av just denna beskaffenhet — avlägset, orört och ursprungligt.

I en tre manshöjder hög, ihålig trädstam hade den stora ugglan sitt bo, och vi stannade på diskret avstånd från densamma för att störa så litet som möjligt. En dryg halv-

gen hade han byte med sig, som han avlämnade till honan. Hur därmed förhöll sig kunde vi icke på grund av avståndet och den svaga belysningen avgöra. Strax därpå gav han sig åter iväg, och det var en imponerande syn att se den stora, ljuspräckliga ugglan med ljudlösa vingslag sväva fram mellan stammarna. Man fick intrycket av en stor, ljus kattuggla med lång stjärt. Efter sin visit vid boet slog hannen till i en tall i närheten, varifrån han med långa mellanrum lät höra ett kort

framstött huu långt nere i tonskalan. Tydligen hade han märkt oss och gav på detta sätt sitt misshag tillkänna. Något närmande inom drägligt kamerahåll tillät han icke. Jag fick emellertid med mitt stora objektiv en efter förhållandena rätt nöjaktig bild av den stora ugglan, där den satt i en torrtopp. Avståndet var dock omkring hundra meter och belysningen mycket svag.

börjats. Blåduvans diskreta hoande från flera håll røjde, att arten här hade funnit goda häckningsmöjligheter utan konkurrens från de annars över allt förefintliga kajorna. Vår ciceron meddelade också, att såväl pärl- som spurvuggla tidigare häckat inom detta urskogsområde.

Morgonen var i övrigt tyst och lugn och vi njöto i fulla drag av den förtätade vildmarksstämning, som vi-

Berguvshonan i granen.

Foto O. K.

Vi stannade på platsen ett par timmar och gjorde därunder flera intressanta iakttagelser. Under en tall ej långt från boplatsen, i vilken ugglorna tydligen ofta plägade sitta, hittades sålunda en mängd spybollar, vilka till största delen innehöllo kranier och skelettdelar av smånagare. Områdets rika möjligheter hade tagits i bruk av olika hålbyggande fåglar. Sålunda höllo brokspettar av olika slag till på trakten, och ett par tretåiga visade tydliga tecken på att häckning förestod eller redan på-

lade över slagugglans skog. Det enda som störde andakten var tre skott, som ungefär vid tjäderspelsdags hördes i nordlig riktning. Avståndet till skottplatsen torde ha varit ett par kilometer. Vad skotten gällde behövde man knappast taga fel på.

Vid foten av en jättetall, full av tickor och hackspethål, åto vi våra smörgåsar och tömde våra termosar för att få erforderligt underlag för hemfärden. Himlen hade hela tiden varit tung, och under marschen ned till bilen föll åter en del regn, dock

inte mer än att man hela tiden hade den odefinierbara förnimmelse av välbehag, som ett ljumt vårregn alltid skänker. Vår färd till slagugglans hemvist blev sålunda in i det sista lyckad och för oss, som aldrig tidigare kommit i kontakt med denna sällsynta representant för storugglorna, intressant och givande.

Vårt program var emellertid endast till hälften avverkat. Återstod en förflyttning på fem à sex bilmil, som skulle föra oss till en boplats för berguv, även denna belägen inom ett område med stark prägel av vildmark och ursprunglighet, dock icke av samma urskogstyp, som den vi träffat i slagugglans häckterräng. Den trakt det nu var fråga om har av ålder hyst berguv som häckfågel och torde vara typisk för dessa fåglars fordringar på miljö. Området ifråga är stort och uppfyllt av svårframkomlig blockmark, omväxlande med mossar och kärddrog. Sjöar och vattendrag avgränsa större delen av ytterområdena, och belägenheten i övrigt är så ostörd, som man i våra dagar gärna kan tänka sig.

För ornitologen har detta vildmarkskomplex mycket att bjuda. Förutom berguven, som årligen häckar i minst ett par, finnas säkra boplatser för vråk, pilgrimsfalk, lärkfalk och fiskgjuse. Av den senare arten torde väl knappast i vårt land finnas någon trakt, som kan uppvisa så många häckande par, som det område det här är fråga om. Omkring tjugotalet bebodda bon inom ett område av en knapp kvadratmil torde säkerligen vara rekord. Men så ligger också en av våra större älvar

med ypperliga fiskmöjligheter och öppet vatten inom bekvämt räckhåll. Dessa intressanta detaljer kunna kompletteras med det faktum, att svarta storcken vid upprepade tillfällen observerats på trakten.

Vårt besök vid berguvboet blev mycket lyckat och stod i intressanta detaljer knappast upplevelsena med slagugglan efter. Sista delen av färden till boplatsen hade vi att följa kanten av en långsträckt sankmark och passerade därvid ett av områdets många bebodda fiskgjusbon, vackert beläget i en fristående tall. Knappa femhundra meter högre upp utefter sankmarken hade uven sitt bo invid några stenblock. Terrängen är här mera högländ och fylld av större och mindre block samt bevuxen med äldre blandskog.

Trots vår försiktiga framryckning mot boet upptäckte de gamla uvarna oss redan på avstånd och uttryckte sitt missnöje genom glesa, dova rop och näbbknäppningar. De höllo sig hela tiden på respektfullt avstånd med täta förflyttningar mellan träden. Mina försök att få en bild av någon av de gamla fåglarna gav icke heller här det resultat jag hoppats på. Särskilt hannen var mycket varsk och flög på långt håll. Honan var något spakare och tillät mig vid ett tillfälle att få en långhållsbild av henne, där hon till hälften synlig sitter i övre tredjedelen av en gran.

Under mina trägna försök att få någon av uvarna inom kamerahåll hände något verkligt intressant. Jag hade vid tillfället honan sittande på en fristående tallgren och var ivrigt sysselsatt med inställningen av ka-

meran, då plötsligt en pilgrimsfalk under ursinnigt "kacklande" kom farande mot uven. Uven släppte sig genast ned ur tallen och gled bort mellan stammarna med falken efter sig. Denna vågade sig väl icke på att direkt slå på uven, därtill hade han väl alltför stor respekt för sin storvuxne motståndare, men det var tydligt att falkens närgångna uppträdande verkligt generade den bredvingade nattrofvågeln. Av falkens beteende och nervösa kacklande framgick tydligt, att den hade bo i närheten och att den blivit irriterad av uvarnas kringflygande så där i fullt dagsljus. Någon tid att söka efter falkboet hade vi vid tillfället icke, men alldeles säkert fanns detta i något gammalt fiskgjusebo i närheten.

I uvboet lågo två ungar, en större och en mindre. Det hade från början varit tre, men den sist kläckta hade av någon anledning dött redan på tidigt stadium, detta enligt utsago av den som upptäckt boet. Någon brist på föda tycktes icke råda hos uvfamiljen, ty skafferiet innehöll vid

tillfället en gammal orrtupp och en ekorre, båda så gott som orörda. En hel del fjäder — mestadels efter vattenfåglar — skvallrade om uvarnas matsedel.

En närmare undersökning av området närmast boet røjde, att uvarna också tidigare häckat på platsen. Något tiotal meter längre bort upptäcktes nämligen förra årets boplats, och diverse vitnade benrester runt om förtalte, att här hade uvarna haft sitt tillhåll under en följd av år. Att detta först nu blivit upptäckt var väl närmast en följd av de vägbyggen, som på senare tid ägt rum på trakten och gjort tidigare svåråtkomliga trakter mera tillgängliga. Vi hoppas gärna, att dessa nya förhållanden icke skola resultera i att uven, som sedan urminnes tider haft sitt stamtillhåll i dessa vildmarker, nu skall bli hemlös. Mätte vi, som ha känsla och förståelse för de värden det här är fråga om, alltid i stilla vårkvällar kunna få lyssna till uvens rop. Han tillhör vildmarkens innersta väsen och hans ihåliga, vittljudande hoo-hoo de öde viddernas puls och rytm.

O. Knöppel.

